

XXI ASR ZAMONAVIY INGLIZ TILI ŐQITISH METODIKASI VA INNOVATSION USULLARI

Dildora Oktamovna Baxriddinova,

Jizzax Davlat Pedagogika Instituti

Chet tillar fakulteti, Ingliz tili amaliy kursi kafedrası

Bekmuratova Aziza Alisher qizi

Jizzax davlat pedagogika instituti Chet tillar fakulteti talabasi

***Annotatsiya:** Ushbu maqolada XXI asrda ingliz tilini Őqitishning zamonaviy va innovatsion usullari, metodlari haqida batafsil ma'lumotlar berilgan. Maqolada maktablarda Őquvchilardagi til Őrganish bilan bŐg'liq bŐlgan ayrim muammolarni aniqlab ularga yechim topish, ularning til kŐnikmalarini rivojlantirishga qaratilgan metodlar va innovatsion usullar haqida yozilgan. Ushbu metodikalar, innovatsion usullar va axborot texnologiyalari ingliz tilini Őqitishni sezilarli darajada boyitadi.*

***Kalit sŐzlar:** H.Palmer metodikasi, "Spelling bee", "Creative Problem Solving", "Thinkers' meeting", "Merry Riddles", "When pictures speak", "Őquvchi va uning tevarak-atrofi" metodika mezonlari.*

**“Boshqa tilga ega bo'lish ikkinchi
ruhga
ega bŐlish demakdir”.**

(Charlemagne)

Ma'lumki, XXI asr rivojlanish, taraqqiyot va innovatsion texnologiyalar asri. Hozirda har bir sohada innovatsion texnologiyalardan va zamonaviy ilm-fan vositalaridan foydalanib kelinmoqda. Shu sababli, maktablarda ham Őquvchilarning ingliz tilini chuqur Őrganishlari va ularning til kŐnikmalarini oshirish uchun zamonaviy va innovatsion vositalardan, metodlardan, sinflar tizimida turli xil interaktiv Őyin va amaliy mashg'ulotlardan foydalanish zarur.

Õquv jarayoniga innovatsion texnologiyalarning joriy etilishi chet tillarni õqitish jarayonida ta'lim mazmuni va metodlarini ehtiyojlar asosida takomillashtirilishi bilan uzviy bog'liqdir. Chet tillarini õqitishning asosiy maqsadi maktab õquvchilarining kommunikativ madaniyatini shakllantirish va rivojlantirish, chet tilini amaliy jihatdan õrgatishdir. Professor, amaliy tilshunos olim Azamat Akbarovning ta'kidlashicha, chet tilini o'rganish «yaxshi taassurot qoldiradigan» tarjimai holga ega bo'lish yoki sayohat qilishda qo'l keladigan vositadan ham jiddiyroq ahamiyatga ega. U õquvchilarni aqlliroq, tez qarorga keluvchi insonga aylantiradi va hatto suhbat olib borish qobiliyatlarini ham oshiradi. Psixologik tadqiqotlar ham chet tillarini õrganish va so'zlashish afzalliklarini namoyon etmoqda. Õqituvchining vazifasi har bir õquvchi uchun sharoit yaratish, har bir õquvchiga õz faolligini, ijodiy qobiliyatini namoyish etish imkonini beradigan õqitish usullarini tanlashdir. XXI asrda zamonaviy ingliz tilini õqitishning asosiy vazifasi nafaqat keng ma'lumot berish, balki õsib borayotgan õquvchining bilimini mustaqil ravishda egallashi, bilim sohasida doimo chuqurlashishga intilishi va ingliz tilini õrganishga bõlgan qiziqishini, ishtiyoqini oshirish maqsadida maktablarda õquvchilarga zamonaviy metodikalar, yangi axborot texnologiyalardan va internet resurslari kabi zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanib dars õtishdir.

Nutq aloqa vositasi ekan, uni õrganish ta'limning umumiy amaliy maqsadiga kiradi. Biroq, bugungi kunda maktab õquvchilarida chet tillarini õrganishda nutq bilan bog'liq muammo bor. Bu holatga professor Azamat Akbarov shunday fikr bildiradi:” Afsuski, bugungi kunda qo'llanayotgan ba'zi til o'rgatish metodlari õquvchilarning vaqtini behuda sarflaydigan mashg'ulotlar, xolos. Til o'qituvchilari chet tilini o'rgatishda adabiyotni o'qish va grammatik qoidalarni batafsil tahlil qilishga emas, balki ko'proq suhbatlashish ko'nikma va malakalariga alohida e'tibor berishlarini xohlar edim. Bunday darslarda o'qish va yozishga asosiy e'tibor qaratiladi, so'zlashuv va tinglab tushunishga juda kam yoki umuman izchil e'tibor berilmaydi. Õquvchi tilni õrganishni boshlagan vaqtdan muttasil so'zlashishi juda muhim”. Demak, maktab õquvchilariga dars mobaynida faqat yangi ma'lumotlar

berish, o'quv darsliklaridagi yozma mashqlarni bajartirish, doimiy ravishda qoidalar yoki lug'atlar yodlatish ularning ingliz tilini o'rganishga bo'lgan qiziqishlarini sonda qo'yish bilan bir qatorda ularning nutq bilan bog'liq muammolarining kelib chiqishiga ham sababchi bo'lishi mumkin. Ruhshunoslar va ta'limshunoslar e'tirof etishlaricha, o'quvchilarga ta'lim jarayonida yetarli miqdorda qiyinchiliklarni yengib borish o'rgatilsagina, ularning tafakkurini tezkorlik bilan rivojlantira olish mumkin. Shu sababli, o'quvchilardagi nutq bilan bog'liq muammolarni hal qilish maqsadida nutqiy rivojlantirishga asoslangan metodikalardan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Maktablarda o'quvchilarning til ko'nikmalarini oshirishi va ulardagi muammolarni bartaraf qilish uchun Harold Palmer metodidan foydalanish tafsiya qilinadi. Ushbu metodning maqsadi ingliz tilini erkin egallash, ya'ni nutqni tinglab tushunish, gapirish, o'qish va yozuv malakalarini egallash nazarda tutiladi. H.Palmer metodida o'qituvchilarga o'quvchilar o'zaki nutqni egallashlari uchun ular bilan birga quyidagi masalalarni inobatga olgan holda ishlash tafsiya etiladi:

1. Til qiyinchiliklarini tasnif etish (talaffuz, imloviy, etimologik, semantik, sintaktik qiyinchiliklar).
2. O'zaki nutqni ikki yo'nalishda o'rgatish: tinglab tushunish va gapirish.
3. Passiv til boyligini shakllantirish, sonda uni reproduktiv nutqda faol qo'llash.
4. So'zlarning ma'nosini ochishda ko'rgazmalilik, tarjima, chet tilda izohlash, matn mazmunidan foydalanish.
5. Nutqiy parchalarni yodlab o'zlashtirish.
6. So'zlarni muayyan mezonlarga binoan tanlash.
7. Mavzularga oid matnlarni tanlash, lug'at-minimum tuzish va o'qish turlarini aniqlash.

Muammolarni bartaraf etib, yuqori natijalarga erishishda, albatta, til o'rganishdagi qiyinchiliklarni aniqlab olish yaxshi natija beradi. O'quvchilarda nutqni rivojlantirish uchun maktab dasturiga mavzular kiritilishida "o'quvchi va uning tevarak-atrofi" metodika mezonlariga suyanib ish ko'rilishi lozim. Sodaroq qilib aytganda, o'quvchi, avvalambor, o'zi haqida, o'ziga yaqin kimsalar va narsalar

haqida ingliz tilida (dōstlari, muallim, oila a'zolari va sinfi, maktab, uyiga oid) fikr bayon etishi, soniyan, uzoqroq masofa haqida (qishlođi yoki shahriga oid) fikr yurita olishi va, nihoyat, ōz Vatani va tili ōrganilayotgan mamlakat(lar) haqida axborot bera olishi talab qilinadi. Ushbu mavzularning metodik tasnifi 3ta yirik nomni tashkil etadi: "Ōquvchi tevarak-atrofi", "Vatanimiz", "Tili ōrganilayotgan mamlakat". Maktablarda shu kabi mavzularga tayangan holda ōquvchilarning ingliz tilida gapirish kōnikmalarini rivojlantirish mumkin.

Zamonaviy jamiyatning ōzgaruvchan voqeliklari va uning faol rivojlanishi sharoitida ingliz tilini ōqitishda ōqitishning innovatsion usullaridan foydalanish lozim. Bugungi kunda maktablarda ingliz tili ōqituvchilari AQSH, Angliya pedagoglari tajribasiga tayangan holda quyidagi innovatsion usullardan foydalanishlari tafsiya qilinadi:

– "Muammoli vaziyat yechimi" (Creative Problem Solving) usulini qōllash uchun hikoyaning boshlanishi ōqib beriladi va uning qanday yakun topishi ōquvchilar hukmiga havola qilinadi;

– "Quvnoq topishmoqlar" (Merry Riddles). Ōquvchilarga topishmoqlar ōrgatish ingliz tilini ōrgatishda muhim ahamiyatga ega, ular ōzlariga notanish bōlgan sōzlarni ōrganadilar va ōylab topishmoq javobini topadilar;

– "Rasmlar sōzlaganda" (When pictures speak) usuli ancha qulay bōlib, ingliz tilini ōrgatishda ōquvchilarning ođzaki nutqini rivojlantirishda yordam beradi, buning uchun mavzuga oid rasmlardan foydalanish lozim;

– "Allomalar yiđini" (Thinkers' meeting) usulini qōllash jarayonida ōquvchilar ōzlaru xohlagan allomalar, shoir va yozuvchilardan birini tanlab ularning hikmatli sōzlaridan aytib berishadi. Bunday paytda ular aytib ketgan hikmatli sōzlardan darslarda foydalanish ōquvchi-yoshlarni komil inson bōlib tarbiyalanishlariga yordam beradi.

– "Sōzlarni tōđri harflab aytish" (Spelling bee) usulini qōllash uchun ōquvchilar ōzlari yod olgan luđatlardagi har bir sōzlarni tōđri harflab aytishlari kerak bōladi. Bu usul ōquvchilarning gapirish va yozish kōnikmalarining rivojlanishiga yordam beradi.

Yuqorida aytib o'tilgan har bir innovatsion usullar o'ziga xos afzallik jihatlariga egadir. Bunday usullarning barchasida o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi hamkorlik, o'quvchining ta'lim jarayonidagi faol harakati ko'zda tutiladi.

Ingliz tilini o'qitishda zamonaviy texnologiyalardan foydalanish ham o'quvchilarning fanga bo'lgan qiziqishlari va faolliklarining oshishiga sababchi bo'ladi. O'qituvchi dars mobaynida o'quvchilarning sinf tizimidan kelib chiqqan holda ularga ingliz tilidagi, davomiyligi 3 yoki 5 daqiqa bo'lgan qiziqarli va tarbiyaviy ruhdagi videoroliklar qo'yib berishi lozim. Ushbu videoroliklarning davomiyligi uzoq bo'lsa, ayrim o'quvchilarni zeriktirib qo'yishi yoki ular ba'zi so'zlarga tushunmay qolishi mumkin. Shu sababli videoroliklarning davomiyligi qisqa bo'lishi maqsadga muvofiqdir. Darsda o'quvchilarga videoroliklar qo'yib berish orqali ularning diqqatini tilni o'rganishga jalb qilish mumkin. Yangi mavzularni, ma'lumotlarni, grammatik qoidalarni, qiziqarli ma'lumotlarni, she'r, lug'at yoki tarixiy va mashhur shaxslar haqida videoroliklar qo'yib berish orqali har tomonlama samarali natijalarga erishish mumkin. Jumladan, o'quvchilarda tinglash, tinglab tushunish, ko'rib yodda saqlash, gapirish kabi ko'nikmalar rivojlanadi.

Xulosa o'rnida shuni aytish lozimki, XXI asrda davrning o'zi yangiliklarni, yangilanishni talab qilayotgan ekan, o'sib kelayotgan yosh avlodga yangi, zamonaviy usullar orqali dars o'tish ham davrning bir talabidir, desak adashmagan bo'lamiz. O'quvchi-yoshlar kelajakda yetuk kadr bo'lib yetishishlari uchun ularga hozirdanoq ilmiy, ma'naviy-ma'rifiy va psixologik jihatdan yordam berib ularni qo'llab-quvvatlash lozim. Maktab o'quvchilarining til ko'nikmalarini hozirdanoq rivojlantirish kelgusida juda katta muvaffaqiyatli natijalar beradi. Yuqorida aytib o'tilgan metodikalar, innovatsion usullar va zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish ularning til o'rganishga bo'lgan qiziqishlarini oshirish, ularni tilni o'rganishga jalb qila olish, ulardagi yuzaga kelgan qiyinchiliklarni hal qila olish, fikrlash, o'z iste'dodlarini namoyon qila olish va ularning o'qish, gapirish, tinglab tushinish va yozuv kabi ko'nikmalarini rivojlantirib, katta natijarga erishish uchun yordam beradi. Innovatsion usullarni qo'llash natijasida o'quvchilarning mantiqiy fikrlash qobiliyatlari rivojlanadi, nutqi ravonlashadi, tez va to'g'ri javob berish

malakasi shakllanadi. Shu oʻrinda aytish lozimki, oʻqitishda metodikalar, innovatsion usullarni qoʻllashdan tashqari axborot texnologiyalarining joriy etilishi axborotni qabul qilish va qayta ishlash jarayonini sezilarli darajada diversifikatsiya qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. J.Jalolov “Chet tili oʻqitish metodikasi” Toshkent 2012.
2. Bekmuratova U. B. “Ingliz tilini oʻqitishda innovatsion texnologiyalardan foydalanish” mavzusida.
3. Bakhriddinova, D. (2020). EUPHEMISMS ABOUT “GETTING FIRED” IN ENGLISH AND UZBEK. *Журнал иностранных языков и лингвистики*, 1(1), 30-34.
4. Baymatov, A., & Bakhriddinova, D. (2020). “EVFEMIZM”–NUTQ VOSITASI SIFATIDA. *Архив Научных Публикаций JSPI*.
5. Bakhriddinova Dildora Oktamovna. “ The etymological gradual development of euphemisms ”. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*. Year:2020, Volume: 10, Issue:10. First page : (578) Last page : (583). Online ISSN: 2249-7137
6. Article DOI: [10.5958/2249-7137.2020.01169.6](https://doi.org/10.5958/2249-7137.2020.01169.6)